MHXS ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ НА ОСНОВЕ МСФО

PROBLEMS OF PREPARING FINANCIAL STATEMENTS BASED ON IFRS

Rahmonova Yulduz Sharafitdinovna
SamISI PhD, v.b. dotsent
Tel.: (97) 446-03-60
Elektron pochta:raxmanova_yulduz@mail.ru
UDK: 657.1:332.7-047:32(575.1)
ORCID: 0009-0008-9676-2216
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.24375395

Annotatsiya. Mazkur maqolada Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari, ushbu jarayonda yuzaga kelayotgan muammolar hamda ularni bartaraf etish yo'llari tadqiq etilgan. Korxonalarda MHXS talablarini joriy etish, aktiv va majburiyatlarni haqqoniy baholash, daromad va xarajatlarni tan olish, moliyaviy axborotlarning shaffofligi va ishonchliligini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, O'zbekistonda xalqaro standartlarga o'tish jarayonidagi tashkiliy, uslubiy, texnologik va kadrlar bilan bog'liq muammolar tahlil qilingan. Xalqaro tajribani o'rganish asosida MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: MHXS, moliyaviy hisobot, buxgalteriya hisobi, moliyaviy axborot, aktivlar, majburiyatlar, daromadlar, xarajatlar, xalqaro standartlar, moliyaviy shaffoflik, hisobotlarni transformatsiya qilish.

Аннотация. В данной статье исследуются теоретические и практические аспекты формирования финансовой отчетности на основе Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО), а также проблемы, возникающие в процессе их применения. Особое внимание уделяется внедрению международных стандартов на предприятиях, достоверной оценке активов и обязательств, признанию доходов и расходов, обеспечению прозрачности и надежности финансовой информации. Кроме того, анализируются организационные, методологические, технологические и кадровые проблемы перехода на международные стандарты в Узбекистане. На основе изучения международного опыта разработаны предложения по совершенствованию системы формирования финансовой отчетности на основе МСФО.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Ключевые слова: МСФО, финансовая отчетность, бухгалтерский учет, финансовая информация, активы, обязательства, доходы, расходы, международные стандарты, финансовая прозрачность, трансформация отчетности.

Abstract. This article examines the theoretical and practical aspects of preparing financial statements in accordance with International Financial Reporting Standards (IFRS), as well as the problems arising during their implementation. Particular attention is paid to the adoption of international standards by enterprises, the fair valuation of assets and liabilities, revenue and expense recognition, and ensuring the transparency and reliability of financial information. The article also analyzes organizational, methodological, technological, and personnel-related challenges associated with the transition to IFRS in Uzbekistan. Based on international experience, recommendations are developed to improve the system of financial reporting preparation in accordance with IFRS.

Keywords: IFRS, financial statements, accounting, financial information, assets, liabilities, revenues, expenses, international standards, financial transparency, financial reporting transformation.

Kirish

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotining globallashuvi, xalqaro iqtisodiy aloqalarning kengayishi va kapital bozorlarining rivojlanishi korxonalar faoliyati to‘g‘risidagi moliyaviy axborotlarning shaffofligi hamda ishonchliligini ta’minlashni muhim vazifalardan biriga aylantirmoqda. Turli mamlakatlarda faoliyat yurituvchi korxonalar moliyaviy holatini o‘zaro taqqoslash, investorlar uchun tushunarli axborot yaratish va iqtisodiy qarorlar qabul qilishda yagona yondashuvga ehtiyoj ortib bormoqda. Shu nuqtayi nazardan, Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) zamonaviy buxgalteriya hisobi tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

MHXS korxonalarning moliyaviy holati, moliyaviy natijalari va pul oqimlari to‘g‘risidagi ma’lumotlarni yagona tamoyillar asosida aks ettirishga xizmat qiladi. Ushbu standartlar moliyaviy hisobotlardan foydalanuvchilarga korxonaning aktivlari, majburiyatlari, kapitali, daromadlari va xarajatlari haqida ishonchli ma’lumot olish imkonini beradi. Natijada investorlar, kreditorlar, aksiyadorlar va boshqa manfaatdor tomonlar korxonaning iqtisodiy imkoniyatlarini to‘g‘ri baholashlari mumkin.

Xalqaro amaliyotda MHXS asosida hisobot tuzish korxonalarning xalqaro kapital bozorlariga chiqishi, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishi va xalqaro hamkorlar bilan iqtisodiy aloqalarini rivojlantirishida muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq xalqaro standartlarni amaliyotga joriy etish oddiy hisob siyosatini o‘zgartirish bilan cheklanmaydi. Bu jarayon buxgalteriya hisobi tizimini qayta tashkil etish, xodimlarning malakasini oshirish, axborot texnologiyalarini takomillashtirish va moliyaviy ma’lumotlarni xalqaro talablar asosida qayta ishlashni talab qiladi.

O‘zbekiston Respublikasida ham so‘nggi yillarda buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot tizimini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish bo‘yicha muhim islohotlar amalga

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

oshirilmoqda. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi PQ-4611-son qarori MHXSni joriy etish jarayonida muhim huquqiy asoslardan biri bo‘ldi. Mazkur jarayon mahalliy korxonalarda moliyaviy hisobot sifatini oshirish, xalqaro investorlar uchun tushunarli axborot shakllantirish va milliy hisob tizimini xalqaro amaliyotga yaqinlashtirishga qaratilgan.

Shu bilan birga, MHXS talablarini amaliyotga tatbiq etishda bir qator muammolar mavjud. Jumladan, malakali mutaxassislarning yetishmasligi, standartlarning murakkabligi, aktivlarni haqqoniy qiymatda baholashdagi qiyinchiliklar, axborot tizimlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi va milliy buxgalteriya hisobi bilan xalqaro standartlar o‘rtasidagi tafovutlar ushbu jarayonning samaradorligiga ta’sir ko‘rsatmoqda.

Shu sababli MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirish bilan bog‘liq muammolarni chuqur o‘rganish, ularning kelib chiqish sabablarini aniqlash va O‘zbekiston sharoitida ushbu tizimni takomillashtirish yo‘llarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

O‘rganilganlik darajasi

MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirish, buxgalteriya hisobi tizimini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, moliyaviy axborotlarning ishonchliligi va shaffofligini ta’minlash masalalari xorijiy hamda mahalliy iqtisodchi olimlarning ilmiy tadqiqotlarida keng yoritilgan.

Xorijiy olimlardan Nobes va Parker xalqaro buxgalteriya hisobining rivojlanishi, turli mamlakatlarda hisob tizimlarining shakllanishi va moliyaviy hisobotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash masalalarini tadqiq etgan. Ularning ilmiy yondashuvlarida mamlakatlarning huquqiy, iqtisodiy va institutsional xususiyatlari buxgalteriya hisobi tizimiga bevosita ta’sir ko‘rsatishi asoslab berilgan.

Shuningdek, K. Alexander va A. Britton tomonidan moliyaviy hisobotlarni shakllantirishning nazariy asoslari, buxgalteriya hisobining xalqaro tamoyillari hamda moliyaviy axborotlardan foydalanish masalalari o‘rganilgan. Olimlarning tadqiqotlarida moliyaviy hisobotlarning asosiy vazifasi iqtisodiy qarorlar qabul qilish uchun zarur bo‘lgan ishonchli va taqqoslanadigan axborotlarni taqdim etishdan iborat ekanligi ta’kidlangan.

Christopher Nobes va Robert Parkerning xalqaro buxgalteriya hisobi bo‘yicha tadqiqotlari turli mamlakatlarda MHXSni qo‘llashdagi farqlar, xalqaro standartlarni milliy hisob tizimlariga moslashtirish va moliyaviy hisobotlarning taqqoslanuvchanligini ta’minlash masalalarini o‘rganishda muhim ilmiy manba hisoblanadi.

Mahalliy olimlardan A.V. Vahobov, A.A. Karimov, F.G‘. G‘ulomova va boshqa iqtisodchi olimlar tomonidan buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot, korxonalarning moliyaviy holatini tahlil qilish va hisob siyosatini tashkil etish masalalari tadqiq etilgan. Ularning ilmiy ishlari milliy buxgalteriya hisobi tizimining nazariy va amaliy asoslarini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega.

O‘zbekistonda xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini joriy etish jarayoni bo‘yicha olib borilayotgan ilmiy va amaliy tadqiqotlarda milliy hisob tizimini xalqaro talablarga moslashtirish, hisobotlarni transformatsiya qilish, buxgalterlarning malakasini oshirish va moliyaviy axborotlarning sifatini yaxshilash masalalariga alohida e’tibor qaratilmoqda.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Yuqoridagi ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirishning nazariy asoslari va xalqaro tamoyillari yetarlicha o‘rganilgan. Biroq O‘zbekiston korxonalarida ushbu standartlarni amaliyotga joriy etish jarayonida yuzaga kelayotgan muammolar, ularning moliyaviy natijalarga ta’siri hamda tashkiliy va texnologik to‘siqlarni kompleks ravishda o‘rganish zarurati mavjud. Shu sababli mazkur tadqiqotda MHXSni qo‘llashdagi muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo‘nalishlariga alohida e’tibor qaratiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirish jarayonida yuzaga kelayotgan muammolarni aniqlash, ularning sabablarini o‘rganish va bartaraf etish yo‘llarini ishlab chiqishda bir nechta ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi xalqaro standartlar asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirishning samaradorligini oshirish, milliy buxgalteriya hisobi tizimi bilan xalqaro standartlar o‘rtasidagi farqlarni aniqlash hamda O‘zbekiston sharoitida mavjud muammolarga amaliy yechimlar taklif etishdan iborat.

Tadqiqotning nazariy asosini xorijiy va mahalliy olimlarning buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot, audit va xalqaro standartlarni joriy etishga oid ilmiy ishlari tashkil etadi. Shuningdek, Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari kengashi tomonidan ishlab chiqilgan standartlar, O‘zbekiston Respublikasining buxgalteriya hisobiga oid qonunchiligi va MHXSni joriy etish bo‘yicha me’yoriy-huquqiy hujjatlar o‘rganildi.

Birinchidan, qiyosiy tahlil usulidan foydalanildi. Ushbu usul orqali O‘zbekistonda amalda qo‘llanilayotgan buxgalteriya hisobi amaliyoti bilan xalqaro moliyaviy hisobot standartlari talablari o‘zaro taqqoslandi. Natijada aktivlar, majburiyatlar, daromadlar va xarajatlarni tan olish hamda baholashdagi asosiy farqlarni aniqlashga e’tibor qaratildi.

Ikkinchidan, tizimli tahlil usuli yordamida MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirish jarayoni o‘rganildi. Bunda boshlang‘ich hujjatlarni rasmiylashtirish, xo‘jalik operatsiyalarini hisobga olish, moliyaviy ma’lumotlarni umumlashtirish, hisobot shakllarini tayyorlash va ularni auditdan o‘tkazish bosqichlari yaxlit tizim sifatida ko‘rib chiqildi.

Uchinchidan, moliyaviy-iqtisodiy tahlil usulidan foydalanildi. Ushbu usul orqali korxonalarning aktivlari, majburiyatlari, xususiy kapitali, daromadlari va xarajatlarini xalqaro standartlar asosida to‘g‘ri aks ettirishning moliyaviy natijalarga ta’siri o‘rganildi. Ayniqsa, aktivlarni haqqoniy qiymatda baholash va amortizatsiya xarajatlarini hisoblash masalalariga alohida e’tibor qaratildi.

To‘rtinchidan, normativ-huquqiy tahlil usuli qo‘llanildi. O‘zbekiston Respublikasida MHXSni joriy etishga oid Prezident qarorlari, buxgalteriya hisobi to‘g‘risidagi qonunchilik va xalqaro standartlarning asosiy talablarini o‘rganish orqali mavjud huquqiy va tashkiliy mexanizmlar tahlil qilindi.

Beshinchidan, muammoli-vaziyatli tahlil usulidan foydalanildi. Bunda korxonalarda xalqaro standartlarni joriy etishda uchraydigan kadrlar yetishmasligi, axborot texnologiyalarining rivojlanmaganligi, standartlarni talqin qilishdagi qiyinchiliklar va moliyaviy ma’lumotlarning yetarli darajada shakllantirilmaganligi kabi holatlar o‘rganildi.

Umuman olganda, tanlangan tadqiqot usullari MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirishdagi mavjud muammolarni kompleks o‘rganish, ularning kelib chiqish

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

sabablarini aniqlash va xalqaro tajribani milliy amaliyotga moslashtirish bo‘yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Natija va muhokama

MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirish bo‘yicha xalqaro tajriba va O‘zbekiston amaliyotini o‘rganish natijasida ushbu jarayonning samaradorligiga ta’sir etuvchi bir qator muhim muammolar mavjudligi aniqlandi. Xalqaro standartlar korxonalarning moliyaviy holatini haqqoniy aks ettirish, moliyaviy axborotlarning taqqoslanuvchanligini ta’minlash va investorlar uchun ishonchli ma’lumotlar shakllantirishga xizmat qiladi. Biroq ularni amaliyotga tatbiq etish muayyan tashkiliy, iqtisodiy, texnologik va malakaviy talablarni yuzaga keltiradi.

MHXSni joriy etishdagi asosiy muammolardan biri milliy buxgalteriya hisobi tizimi bilan xalqaro standartlar o‘rtasidagi tafovutlardir. Milliy hisob amaliyotida ayrim xo‘jalik operatsiyalarini hisobga olish va hisobotlarda aks ettirish tartibi xalqaro standartlar talablaridan farq qilishi mumkin. Bu esa korxonalar uchun mavjud hisob ma’lumotlarini qayta ko‘rib chiqish, hisob siyosatini o‘zgartirish va moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilish zaruratini yuzaga keltiradi.

Xususan, xalqaro standartlarda moliyaviy hisobotlarning iqtisodiy mazmunini ustuvor hisobga olish, aktiv va majburiyatlarni tegishli baholash asoslari bo‘yicha aks ettirish muhim hisoblanadi. Milliy amaliyotdan MHXSga o‘tishda ushbu yondashuvlarni to‘liq o‘zlashtirish muayyan vaqt va qo‘shimcha resurslarni talab qiladi.

Yana bir muhim muammo — malakali mutaxassislarning yetishmasligidir. MHXS asosida hisobot tayyorlash buxgalterdan nafaqat hisobvaraqlar va provodkalarni bilishni, balki xalqaro standartlarning mazmunini tushunishni, moliyaviy operatsiyalarni iqtisodiy jihatdan baholashni va professional mulohaza yuritishni talab qiladi. Ayniqsa, murakkab moliyaviy operatsiyalar, ijara shartnomalari, moliyaviy instrumentlar va kechiktirilgan soliqlar hisobini yuritishda maxsus bilimlar zarur bo‘ladi.

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 24-fevraldagi PQ-4611-son qarorida ham MHXS sohasida mutaxassislar tayyorlash, buxgalteriya hisobi va audit bo‘yicha ta’lim dasturlarini takomillashtirish hamda xalqaro sertifikatlash tizimini rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Bu esa kadrlar salohiyatini oshirish xalqaro standartlarni muvaffaqiyatli joriy etishning muhim sharti ekanligini ko‘rsatadi.

Moliyaviy hisobotlarni shakllantirishdagi yana bir muhim muammo aktiv va majburiyatlarni haqqoniy baholash bilan bog‘liq. Xalqaro standartlarda ayrim aktiv va majburiyatlarni haqqoniy qiymat asosida baholash talab etiladi. Bunda bozor ma’lumotlari, kelajakdagi pul oqimlari, diskontlash stavkalari va boshqa iqtisodiy ko‘rsatkichlardan foydalaniladi. O‘zbekiston sharoitida esa ayrim aktivlar bo‘yicha faol bozor ma’lumotlarining cheklanganligi, baholash xizmatlari xarajatlarining yuqoriligi va mustaqil baholovchilarga bo‘lgan ehtiyoj ushbu jarayonni murakkablashtirishi mumkin.

Masalan, korxona uzoq muddat foydalaniladigan asosiy vositalarini MHXS asosida hisobga olayotganda ularning boshlang‘ich qiymati, foydali xizmat muddati, amortizatsiya usuli va qadrsizlanish holatlarini to‘g‘ri aniqlashi kerak. Agar ushbu ko‘rsatkichlar noto‘g‘ri belgilansa, moliyaviy hisobotda aktivlarning qiymati va korxonaning moliyaviy natijalari haqqoniy aks etmasligi mumkin.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Daromad va xarajatlarni tan olish masalasi ham muhim muammolardan biri hisoblanadi. MHXS talablariga ko'ra daromadlar faqat pul mablag'lari kelib tushgan vaqtga qarab emas, balki tegishli standartlarda belgilangan majburiyatlar bajarilishi va iqtisodiy manfaatlarning yuzaga kelishi asosida tan olinadi. Masalan, MHXS 15 (IFRS 15) mijozlar bilan tuzilgan shartnomalar bo'yicha tushumlarni tan olish tartibini belgilaydi. Mazkur standartni qo'llashda shartnoma shartlarini tahlil qilish, bajarish majburiyatlarini aniqlash va daromadni tegishli davrlarda aks ettirish talab etiladi.

MHXS 16 (IFRS 16) ijara hisobini yuritishda ham korxonalar uchun muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Ijara shartnomalarini tahlil qilish, foydalanish huquqi aktivini va ijara majburiyatini aniqlash, foiz xarajatlari hamda amortizatsiyani hisoblash maxsus bilim va hisob-kitoblarni talab qiladi.

Moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilish jarayoni ham alohida muammolarni keltirib chiqaradi. Transformatsiya — bu milliy buxgalteriya hisobi asosida shakllantirilgan moliyaviy ma'lumotlarni MHXS talablariga muvofiq qayta hisoblash va tegishli tuzatishlarni kiritish jarayonidir. Ushbu jarayonda boshlang'ich ma'lumotlarning to'liqligi, hisobvaraqlar o'rtasidagi muvofiqlik va oldingi davrlarga oid axborotlarning mavjudligi muhim ahamiyatga ega.

Ayrim korxonalarda hisob ma'lumotlari turli dasturlarda yoki elektron shaklda to'liq tizimlashtirilmagan holda yuritilishi mumkin. Bunday holatlarda moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilish qo'shimcha vaqt va mehnat talab qiladi. Shuningdek, ma'lumotlarning takrorlanishi, ayrim operatsiyalarning noto'g'ri tasniflanishi va hisob registrlaridagi tafovutlar hisobot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Axborot texnologiyalari bilan bog'liq muammolar ham MHXSni joriy etish jarayonida muhim o'rin tutadi. Zamonaviy moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda avtomatlashtirilgan hisob dasturlari, elektron hujjat aylanishi, ma'lumotlar bazalari va tahliliy axborot tizimlaridan foydalanish talab etiladi. Biroq barcha korxonalarda bunday texnologik imkoniyatlar bir xil darajada rivojlanmagan.

Bundan tashqari, MHXS asosida hisobot tayyorlashda standartlarning muntazam yangilanib borishi ham muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Korxonalar yangi talablarni kuzatib borishi, hisob siyosatini tegishli ravishda yangilashi va xodimlarni muntazam o'qitishi zarur.

Audit va ichki nazorat tizimi bilan bog'liq muammolar ham alohida ahamiyatga ega. MHXS asosida tayyorlangan hisobotlarning ishonchliligini ta'minlash uchun ichki nazorat mexanizmlari samarali tashkil etilishi lozim. Bunda xo'jalik operatsiyalarining hujjatlashtirilishi, hisob-kitoblarning tekshirilishi, aktivlarning mavjudligi va majburiyatlarning to'g'ri aks ettirilishi muhim hisoblanadi.

MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirishdagi asosiy muammolar

Tashkiliy muammolar. Korxonalarda MHXSni joriy etish bo'yicha aniq reja va mas'uliyat taqsimotining yetarli darajada shakllanmaganligi.

Kadrlar bilan bog'liq muammolar. Xalqaro standartlarni chuqur biladigan, amaliy tajribaga ega buxgalter va auditorlarning yetishmasligi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Uslubiy muammolar. Milliy buxgalteriya hisobi bilan xalqaro standartlar o'rtasidagi farqlarni bartaraf etishdagi qiyinchiliklar.

Texnologik muammolar. Zamonaviy avtomatlashtirilgan hisob tizimlari va elektron ma'lumotlar bazalarining yetarli darajada rivojlanmaganligi.

Moliyaviy muammolar. MHXSni joriy etish, mutaxassislarni o'qitish, audit va baholash xizmatlari uchun qo'shimcha xarajatlarning talab qilinishi.

Nazorat muammolari. Moliyaviy hisobotlarni tekshirish, ichki audit va axborotlarning ishonchliligini ta'minlash mexanizmlaridagi kamchiliklar.

MHXS tizimini takomillashtirish yo'nalishlari

MHXS bo'yicha malakali mutaxassislar tayyorlash tizimini rivojlantirish.

Milliy buxgalteriya hisobi standartlarini xalqaro standartlarga izchil muvofiqlashtirish.

Korxonalarda zamonaviy avtomatlashtirilgan hisob dasturlaridan foydalanishni kengaytirish.

Aktiv va majburiyatlarni baholash bo'yicha metodik tavsiyalarni takomillashtirish.

Moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilish jarayonini standartlashtirish.

Ichki audit va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish.

MHXS bo'yicha o'quv-seminarlar, amaliy mashg'ulotlar va malaka oshirish dasturlarini kengaytirish.

Quyidagi jadvalda MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda xalqaro talablar va O'zbekiston korxonalarida e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan jihatlar umumlashtirilgan.

Yo'nalish	MHXS talablari	O'zbekiston korxonalarida uchraydigan muammolar
Aktivlarni baholash	Tegishli baholash asoslaridan foydalanish	Bozor ma'lumotlarining cheklanganligi
Daromadlarni tan olish	MHXS 15 talablariga rioya qilish	Shartnomalarni tahlil qilishdagi qiyinchiliklar
Ijara hisobi	MHXS 16 talablarini qo'llash	Ijara majburiyatlarini hisoblash murakkabligi
Moliyaviy instrumentlar	MHXS 9 talablariga rioya qilish	Moliyaviy risklarni baholashdagi qiyinchiliklar
Hisobotlarni transformatsiya qilish	MHXSga muvofiq tuzatishlar kiritish	Ma'lumotlar va hisob registrlaridagi tafovutlar
Kadrlar tayyorlash	Professional bilim va malaka	Xalqaro sertifikatli mutaxassislar ehtiyoji
Axborot texnologiyalari	Ishonchli va tizimlashtirilgan ma'lumotlar	Avtomatlashtirish darajasining yetarli emasligi
Audit va nazorat	Hisobotlarning ishonchliligini ta'minlash	Ichki nazorat tizimini takomillashtirish zarurati

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda faqat standartlarning talablarini bilishning o'zi yetarli emasligini ko'rsatadi. Buning uchun korxonalarda tashkiliy, uslubiy, texnologik va kadrlar bilan bog'liq sharoitlarni ham takomillashtirish zarur. Xalqaro standartlarning samarali joriy etilishi moliyaviy axborotlarning sifatini oshirish, korxonalar faoliyatining shaffofligini ta'minlash va investitsion jozibadorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar

Olib borilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirish zamonaviy iqtisodiy sharoitda korxonalar faoliyatining shaffofligi, moliyaviy axborotlarning ishonchliligi va xalqaro miqyosda taqqoslanuvchanligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Xalqaro standartlardan foydalanish korxonalarning moliyaviy holatini to'g'ri baholash, investorlar va kreditorlar uchun ishonchli axborot shakllantirish hamda xalqaro iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish imkonini beradi.

Tadqiqot davomida MHXSni joriy etish jarayonida bir qator muammolar mavjudligi aniqlandi. Jumladan, milliy buxgalteriya hisobi bilan xalqaro standartlar o'rtasidagi tafovutlar, malakali mutaxassislar yetishmasligi, aktiv va majburiyatlarni haqqoniy baholashdagi qiyinchiliklar, hisobotlarni transformatsiya qilish xarajatlari va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasining yetarli emasligi asosiy muammolar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shuningdek, xalqaro standartlar asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda korxonaning hisob siyosatini takomillashtirish, moliyaviy ma'lumotlarni to'g'ri tasniflash va hisobotlarning barcha muhim ko'rsatkichlarini haqqoniy aks ettirish zarurligi asoslandi. Ayniqsa, daromadlarni tan olish, ijara operatsiyalarini hisobga olish, moliyaviy instrumentlarni baholash va aktivlarning qadrsizlanishini aniqlash jarayonlariga alohida e'tibor qaratish lozim.

Malakali mutaxassislar tayyorlash tizimini takomillashtirish. Buxgalteriya hisobi va audit sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislarning MHXS bo'yicha bilim va amaliy ko'nikmalarini muntazam oshirib borish, xalqaro sertifikatlash dasturlarini kengaytirish zarur.

Milliy hisob tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish. Milliy buxgalteriya hisobi standartlari va MHXS o'rtasidagi tafovutlarni bosqichma-bosqich kamaytirish, hisobotlarni shakllantirishda yagona metodologik yondashuvni rivojlantirish maqsadga muvofiq.

Moliyaviy hisobotlarni avtomatlashtirish. Korxonalarda zamonaviy buxgalteriya dasturlari va axborot tizimlarini joriy etish orqali hisobot tayyorlash jarayonini tezlashtirish, inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytirish va ma'lumotlarning ishonchliligini oshirish lozim.

Aktiv va majburiyatlarni baholash mexanizmini takomillashtirish. MHXS talablariga muvofiq aktiv va majburiyatlarni baholashda haqqoniy qiymat, amortizatsiya, qadrsizlanish va boshqa iqtisodiy ko'rsatkichlarni aniqlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish zarur.

Moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilish jarayonini takomillashtirish. Milliy standartlar asosida yuritilgan hisob ma'lumotlarini MHXSga muvofiq qayta shakllantirish bo'yicha yagona uslubiy yondashuvlarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish lozim.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Ichki audit va nazorat tizimini kuchaytirish. Korxonalarda moliyaviy hisobotlarning to'g'ri shakllantirilishini nazorat qilish, ichki audit faoliyatini rivojlantirish va aniqlangan kamchiliklarni o'z vaqtida bartaraf etish mexanizmlarini takomillashtirish kerak.

Xalqaro tajribani milliy amaliyotga joriy etish. Rivojlangan mamlakatlarning MHXSni qo'llash bo'yicha ilg'or tajribalarini o'rganish, ularni O'zbekistonning iqtisodiy va institutsional sharoitlariga moslashtirish maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirish tizimini takomillashtirish O'zbekiston korxonalarining xalqaro iqtisodiy munosabatlardagi ishtirokini kengaytirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, moliyaviy axborotlarning shaffofligini oshirish va iqtisodiy qarorlar qabul qilish sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Taklif etilgan chora-tadbirlarni izchil amalga oshirish mamlakatda xalqaro standartlarga asoslangan zamonaviy buxgalteriya hisobi tizimini rivojlantirish uchun muhim zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining 2016-yil 13-apreldagi O'RQ-404 sonli «Buxgalteriya hisobi to'g'risida»gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi PQ-4611-sonli «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 26-yanvardagi 38-sonli qarori.
4. IFRS Foundation. Conceptual Framework for Financial Reporting. London.
5. IFRS Foundation. IAS 1 – Presentation of Financial Statements.
6. IFRS Foundation. IFRS 15 – Revenue from Contracts with Customers.
7. IFRS Foundation. IFRS 16 – Leases.
8. IFRS Foundation. IFRS 9 – Financial Instruments.
9. Alexander D., Britton A., Jorissen A. International Financial Reporting and Analysis. Cengage Learning.
10. Nobes C., Parker R. Comparative International Accounting. Pearson Education.
11. Karimov A.A. va boshqalar. Buxgalteriya hisobi. Darslik. – Toshkent.
12. Vahobov A.V., Ishonqulov N.F., Ibrohimov A.T. Moliyaviy va boshqaruv tahlili. – Toshkent.
13. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari fondi rasmiy sayti: https://www.ifrs.org/.
14. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi: https://lex.uz/.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.